

СТАНОВИЩЕ

За: Сенем Юсеинова Конедарева, "ЕВИДЕНЦИАЛНОСТТА В БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК - ТИПОЛОГИЧЕН АСПЕКТ", труд, депозиран за присъждане на научната и образователна степен "доктор"

От: проф. д-р Лилия Илиева

Като научен ръководител на докторантката следва да я представя с някои биографични сведения.

Биографични данни. Госпожа Сенем Конедарева е родена на 14.11.1974 г. в гр. Гоце Делчев. През 1993 г. завършва ПМГ "Яне Сандански" в гр. Гоце Делчев, профил - Математика с английски език. От 1993 - 1998 г. следва Българска филология в ЮЗУ "Неофит Рилски" и завършва с магистърска степен, специализация "Съвременни направления в лингвистиката". От 2003 г. работи в Американския университет в България, Здравен център, на длъжност - Административен асистент/Здравен просветник. От 2007 г. до 2015 г. преподава български език за чужденци в Американския университет в България. От април 2011 г. е докторант в Катедрата по български език към Филологическия факултет на Югозападен университет "Неофит Рилски".

По време на обучението си по докторска програма е водила упражнения по морфология на българския език, увод в общото езикознание, съвременен български език. Участвала е в международни форуми в страната и в чужбина с доклади. Владее писмено и говоримо английски и руски език, използва и други езици.

Актуалност на проблема. През последните десетилетия темата за евиденциалността и нейното изразяване е една от най-разработваните в лингвистиката и това е добре отразено в труда. Авторката е показала отлично познаване и на най-актуалните научни изследвания, но също и на добрите стари традиции на българското езикознание, в които проучванията на явлението (традиционно означавано като "преизказно наклонение"), са дългогодишни и интензивни.

Лингвистичната типология у нас обаче е слабо представена област, докато именно представянето на българската морфологична характерна черта в типологичен план е основната задача на труда и това определя неговото специално място в проучванията у нас. Един от пионерите в усилията на българските езиковеди да обособят формите (без да е първият), Любомир Андрейчин, сочи наличието на подобни форми в някои индиански езици, като очевидно се опира на някакви данни за трудовете на Франц Боас. Дълги години след това в българската наука формите се съпоставят с (донякъде) подобни форми в турския език, а широкият ареал на неговото разпространение - от Източна Европа, през редица езици от различни семейства, до Алеутските острови, откъдето се преминава в езиците от Северна Америка - в един момент е установен вероятно от Мирослав Янакиев, но пребиваваше у нас в един специфично фолклоризиран вид. В един момент по-късно и в световната лингвистика беше установен този ареал и днес се описва като "Голям евиденциален пояс", както е отразено това явление и в труда на Сенем Конедарева. Може много да се съжалева, че изследванията на Мирослав Янакиев не са получили дори печатен вид, за да се види приоритетът на българската наука по въпроса.

Структура и приноси на труда. Авторката е разгледала проблема логически последователно, като първо се е спряла на начините за изразяване на евиденциалност, установени за световните езици от лингвистичната типология. След това е разгледала спецификите в семантиката и изразяването на евиденциалност за българския език, като се е стремил да установи наличието и на нещо, което не е описвано за други езици. Това е наличието на специално причастие, което се е развило във връзка с морфологичното изразяване на евиденциалност - т.нар. сегашно деятелно несвършено причастие (второ елово причастие), което е специализирано по функция и практически няма други употреби. Авторката е направила ценни наблюдения върху развоя и употребата на перфекта в славянските езици, със специално внимание към южнославянските езици, към които принадлежи и българският език.

Наблюденията на авторката са подкрепени с примери, които позволяват да се види, че формите на перфект с изпускане на глагола "съм" в трето лице се срещат често в епоса на други южнославянски народи и представляват гранични случаи по значение, тъй като епосът по дефиниция е ренаративен текст. Тук се дава възможност да се наблюдават поне предпоставки за възникването на морфологично изразената евиденциалност в българския език, които са общославянски.

Четвъртата глава е посветена на представянето на явлението от българския език в съпоставителен, но и в ареален план. Тук авторката отбелязва разликите между изразяването на евиденциалността между българския език и езиците от Големия евиденциален пояс, в които евиденциалност се изразява само в плана на миналото. В българският език евиденциалността е представена в цялата темпорална система, което не може да се калкира от турския език. При това, известно влияние от страна на турския език се допуска, но то не може да се абсолютизира, тъй като няма калкиране - нито във формален, нито, както показва С. Конедарева, в семантичен план. Подобна пълна парадигма се среща само в балтийските езици - литовски и латвийски, които участват в т.нар. Балтийски езиков съюз, заедно с два фински езика, естонски и ливонски, изследвани откъм изразяването на евиденциалност и от един българин, работещ в чужбина - Петър Кехайов.

Ще отбележа, че появата на евиденциали в литовски и латвийски, както и в другите езици от Балтийския езиков съюз, не може да се обясни с тюркско влияние. Тук контакти с тюркски език е имало само чрез караимския език, който обаче е един от малкото тюркски езици без евиденциали! Караимският език е тюркски език, говорен и на територията на днешна Литва, и днес е представен основно там, въпреки опитите да бъде реанимиран и на територията на днешна Украйна и в Крим. Това изключва неговата роля на език-източник на явлението, а фактът, че освен естонски и ливонски, евиденциали имат и други фински езици, не обяснява задоволително неговата поява, тъй като явлението не е обща угрофинска черта, поне - според днешното ни познание.

Твърде различно е положението на автор, който е носител на език с морфологична евиденциалност, от положението на автор, който е експерт по въпроса, но не е с такъв майчин език! Затова наблюденията на С. Конедарева съдържат редица неотбелязвани моменти. На първо място ще посоча факта, че евиденциалността, както се сочи, в някои случаи очевидно има характер на пресупозиция: дава информация за присъствието/отсъствието на говорещия

от мястото на събитието и може да бъде както истинна, така и неистинна. Следователно, това не е модално значение и може да се представи с пропозиция, която има значение "Аз бях там" или "Аз не бях там".

На второ място, посочено е, че става дума за ментално присъствие, не само - за физическо, т.е. - и тялом, и духом. По тази причина нарушението на това ограничение се използва със стилистично значение в българската литература и в пресата, като един от последователно изградените текстове е романът на Ивайло Петров "Преди да се родя и след това", където авторът изцяло го нарушава.

Приносите на авторката са както в уточняване на формалната характеристика на морфологичната евиденциалност в българския език, свързана неразривно с появата на второто елово причастие, така и в множество оригинални и тънки наблюдения върху семантиката.

Забележки. Естествено, работата не е лишена от слабости, които, на този етап, следва да се посочат. Авторката например неправилно е определила балканския езиков съюз като съюз на езици, които не са родствени - включително и в автореферата! Разбира се, езиците от балканския езиков съюз са в родство помежду си, но то, първо, не е релевантно по отношение на включването им съюза и, второ, е твърде далечно, те са родствени като наследници на индоевропейския праезик и като езици от едно семейство. Професионалният лингвист трябва да автоматизира отчитането на езиковото родство и там, където то се установява само със средствата на сравнително-историческото езикознание.

Текстът не е достатъчно изчистен откъм печатни грешки, както би следвало да се отправят и някои стилистични и незначителни езикови препоръки. Става дума обаче за второстепенни неща, които не могат да влияят върху общата много положителна оценка на дисертационния труд и да омаловажат неговата висока научна стойност. Този труд определено ще получи своето място сред добрите изследвания на евиденциалността не само в българската наука и би следвало да му се даде по-широка възможност за разпространение, след като, разбира се, се отстранят някои дребни пропуски.

Заклучение. В заключение ще кажа, че с пълна убеденост ще гласувам "ЗА" като член на научното жури за присъждането на научната и образователна степен "доктор" на **Сенем Юсеинова Конедарева**.

8. май 2015,

Благоевград

ПОДПИС:

(Проф. д-р Лилия Илиева)